

CENTRE CULTURAL LA NAU CLAUSTRE

DIJOUS 3 DE JUNY. 19:30 H

RELIQUIÆ

Música i relíquies

de la Capella Reial de França
a la Capella Reial d'Aragó (1237-1437)

II Congrés Internacional el Patrimoni Musical de la Corona d'Aragó

CAPELLA DE MINISTRERS. Carles Magraner

Èlia Casanova, soprano

Carles Magraner, viola d'arc i direcció

Robert Cases, arpa, cítola, llaüt i viola de ploma

Eduard Navarro, cornamuses, paku, ud i guiterna

Pau Ballester, percussió

LLUÍS VICH VOCALIS

Vicente Abril, Jaime Flors, Jesús Navarro, tenors

José Luis Vicente, Ximo Martí, Eduard Escartí, baixos

Estrena contemporània. Estudi de MariCarmen Gómez Muntané

FRANÇA – CASTELLA

Alfons X el Savi (1221-1284). *Cantigas de Santa Maria*
Com un cavaleiro guareceu de mãos de seus êemigos
[Catedral de Chartres: camisa de la Mare de Déu]

Alfons X el Savi. *Cantigas de Santa Maria*
Com Santa Maria guarde suas relicas que se senar danassen
[Col·lecció de relíquies del rei. Catedral de Sevilla]

Codex Calixtinus
Nostra phalanx plaudat leta
[Relíquies de l'apòstol sant Jaume, protector del regne de Castella]

CASTELLA – FRANÇA

Blanche de Castille (1188-1252)
Chanson à la Vierge

Anònim
Nos ad laudes
[Relíquies de la casa reial de França - regnat de sant Lluís]

Anònim
Salve decus seculi, speculum sanctorum
[Relíquia de la santa faç de Crist - Casa reial de França, regnat de sant Lluís]

ARAGÓ

Anònim
Pangat chorus in hac die novum
[Relíquies de la casa reial d'Aragó - regnat de Martí I l'Humà 1396-1410, posteriorment cedides a la catedral de València - regnat d'Alfons V]

Anònim
Gaude plebs Angelica
[A Sant Jordi, protector del regne d'Aragó, les relíquies, en possessió de la casareial, van ser posteriorment cedides a la catedral de València-regnat Alfons V]

Anònim
Mirandum commercium
[Ave Maria. Relíquia de la Verònica de la Mare de Déu adquirida per Martí I, després cedida a la catedral de València]

VALÈNCIA

Anònim
La Vera Creu patriarcal
La Corona ab sis espins
Lo Sanct Calzer

[Catedral de València ca. 1450 (música) – 1820 (lletra) i relíquia]

MÚSICA I RELÍQUIES A LA FI DE L'EDAT MITJANA

Com és sabut, el repertori litúrgic del ritu cristià el constitueixen sobretot misses i oficis que commemoren un episodi de la vida de Crist o bé celebren la festivitat d'alguns dels seus innombrables sants. El que no se sap tant és que, juntament amb aquest repertori, n'hi ha un altre igualment dedicat a Crist i als sants no en esperit sinó "materialment" presents, a ulls del creient, en les seues relíquies.

Relíquies n'hi ha de diferents categories. Les més importants són les cristològiques, és a dir, aquelles directament vinculades a la figura de Crist, seguides de les de la Mare de Déu i del Baptista. Després n'hi ha les dels apòstols i les dels sants màrtirs i, finalment, les d'altres sants que es van distingir per la seua conducta exemplar. En una categoria especial figuren les dels profetes de l'Antic Testament.

Fins a la caiguda de Constantinoble en mans dels cavallers de la Quarta Croada (abril de 1204), la col·lecció privada més important de relíquies va ser la de l'emperador de Bizanci. En formaven part, entre altres, un fragment de la creu de la passió de Crist, la corona d'espines, el Mandylion –una peça de tela en què es deia que s'hi havia imprès el rostre de Crist–, l'esponja del Calvari, el peple de la Mare de Déu i la vara de Moisès. Posades a la venda, van ser adquirides en la seua pràctica totalitat per Lluís IX de França, que va manar construir la Sainte-Chapelle, consagrada a l'abril de 1248, amb el propòsit d'albergar-les en un lloc d'acord amb el seu alt valor simbòlic.

És a elles a les quals al·ludeix la prosa "Nos ad laudes" d'un manuscrit cistercenc dedicat a «les santes relíquies», que troba paral·lel en una altra prosa del mateix manuscrit, "Pangat chorus in hac die", que es refereix a les relíquies en possessió de la casa reial d'Aragó en temps de Martí I (1396-1410). A ell es deu la fundació d'un monestir la rodalia del palau major barceloní, que havia d'ocupar-se de la litúrgia i el cerimonial de la capella reial en funció de les seues relíquies, seguint el model francès. No faltaven en la col·lecció fragments de la creu i algunes espines de la corona, juntament amb altres relíquies molt més rares, com el sant grial –en possessió del monestir cluniacenc de Sant Joan de la Penya fins que Martí I se'l va emportar–, diverses de sant Jordi i una imatge de «la molt devota Verònica de Madona Sancta Maria», una icona de la Mare de Déu l'original de la qual s'atribuïa ni més ni menys que a sant Lluç.

Des de temps de Pere el Cerimoniós, el pare del rei Martí, era aquesta la imatge que eixia en processó per la ciutat de Barcelona el dia de la festa de la Immaculada, de l'organització de la qual s'encarregava una confraria amb seu en la mateixa residència reial. Abans i després se celebrava allí una missa que conclouïa amb càntics a la Mare de Déu, de segur que entre ells la prosa mariana *Mirandum commercium*, que evoca el fragment polifònic "Salve sancta fàcies" dedicat al Mandylion, tots dos en el manuscrit de les santes relíquies.

Més important que la festa de la Immaculada era i continua sent a l'Antic Regne d'Aragó la del seu sant protector, sant Jordi, de qui el sacre tresor de la corona comptava amb tres relíquies: un tros de la seua mà, un altre del seu braç i un altre de la bandera –creu roja sobre fons blanc–. La prosa *Gaude plebs angelica* «in festo beati Georgii» d'aquest manuscrit es refereix a l'ajuda prestada pel sant, primer en la reconquesta d'Osca i després en les de València i Mallorca, sense oblidar les de Barcelona i Saragossa. Si no diu res aquesta prosa sobre els altres territoris hispans reconquerits als moros és perquè el sant

protector de les hosts castellanques en lloc de sant Jordi era l'apòstol sant Jaume, des que les seues suposades restes van ser trobades a Compostel·la allà cap a principi del segle IX. Diverses de les peces polifòniques del *Còdex Calixí* es refereixen a les relíquies de l'apòstol, que per haver-se conservat de manera íntegra mai van passar a enriquir la col·lecció d'aquell altre gran col·leccionista de relíquies que va ser Alfons X el Savi. Tampoc el monarca va poder aconseguir alguna de les més preuades de la Mare de Déu, com la camisa que portava el dia que va donar a llum el seu fill, cosa que no va impedir que celebrara les seues virtuts miraculoses en diverses de les seues *Cantigas de Santa Maria*.

A Alfons el Magnànim es deu la decisió de cedir en depòsit les relíquies del sacretresor d'Aragó a la catedral de València, després de la seua decisió de viatjar a Nàpols en 1432, on en el futur fixaria la seua residència. Va ser així com la col·lecció de relíquies de la mateixa catedral es va veure enriquida d'una manera extraordinària. Arran d'això es va establir el costum de mostrar-les als fidels el segon dia de la Pasqua de Resurrecció, seguint un protocol que va poder ser reflex del de «la festa de les nostres relíquies», que acostumava a celebrar-se el 9 de novembre a la Reial Capella d'Aragó. A València, era el bisbe mateix qui s'encarregava de mostrar-les, una a una, mentre es deia una oració, que concloïa amb la benedicció als fidels, mentre sonava l'himne associat a la relíquia pertinent, segons ho estableix un manuscrit de la mateixa institució poc posterior a la data del depòsit de les sacres relíquies de la corona.

Després de la supressió de la cerimònia de l'exhibició de les relíquies en la seu valenciana, és aquesta la primera vegada en què es brinda l'ocasió d'escoltar un repertori, en part de recuperació recent, que reflecteix com cap altre la vulnerabilitat de l'ésser humà alhora que les seues creences. No pel fet de ser poc o gens conegut, deixa d'ocupar un lloc destacat dins del llegat artísticomusical de l'edat mitjana.

Maricarmen Gómez Muntané

Des de la seua creació l'any 1987, el grup **CAPELLA DE MINISTRERS**, sota la direcció de Carles Magraner, ha desenvolupat una important tasca investigadora i musicològica en favor del patrimoni musical espanyol, des de l'edat mitjana fins al segle XIX. El resultat, transformat en testimoniatge musical, conjuga a la perfecció tres factors clau: el rigor històric, la sensibilitat musical i, molt especialment, un desig incontenible de comunicar-nos i fer-nos partícips d'aquestes experiències.

La tasca concertística de la formació ha sigut molt intensa des de l'inici de la seua activitat i ha recorregut les millors sales de música d'Espanya. La seua projecció és també internacional, ja que el conjunt ha realitzat més de 1500 concerts en els cinc continents.

Aquesta trajectòria d'estudi i recuperació de la música antiga ha quedat recollida en els més de 55 discos que ha gravat per a EGT, Blau, Auvidis i CDM, segell discogràfic exclusiu de Capella de Ministrers, amb molt bones crítiques de la premsa especialitzada, a més de premis i distincions, entre els quals destaquen Millor Producció Discogràfica, atorgat pel Ministeri de Cultura, Premi Important de l'editorial Premsa Valenciana, el Premi Cívic 2008 d'Almussafes-Ribera Baixa, el Premi a la Difusió Plaça del Llibre 2017, Premi Bankia a la Formació Musical Valenciana de caràcter professional, el distintiu como a segell de qualitat de la GVA Mediterranean Musix, el Premi Internacional de Música Clàssica 2018, ICMA en la categoria de Música Antiga pel seu disc *Quattrocento* i el Premi Carles Santos de la Música Valenciana 2018 al millor disc de recuperació de patrimoni per *La ruta de la seda*.

Les ajudes institucionals de l'Institut Valencià de Cultura de la Generalitat Valenciana i de l'INAEM del Ministeri de Cultura permeten que avui siga una realitat la difusió discogràfica i concertística a escala nacional i internacional. La Universitat de València, per la seua banda, patrocina les activitats de recerca, recuperació i difusió del patrimoni musical realitzades per Capella de Ministrers.

CARLES MAGRANER naix a Almussafes (la Ribera Baixa. València) i ací mateix inicia els seus estudis musicals, que continua després als conservatoris de València, Carcaixent, on obté l'estola de professor de violoncel, i al Conservatori Superior de València. Molt d'hora, se sent captivat per la música antiga i s'especialitza en violoncel barroc i viola da gamba, amb estudis a Barcelona, Madrid i Tolosa. A més, cursa diversos seminaris sobre música medieval, renaixentista i barroca, i complementa així la seua formació en música ibèrica dels segles XI-XVIII. Obté el Premi a la Creativitat Musical de la Universitat de València en els anys 88 i 89 i del Ministeri de Cultura de Joves Intèrprets. Carles Magraner és màster en Música en l'especialitat de Música Antiga i doctor en Música per la Universitat Politècnica de València.

Ha desenvolupat una gran activitat concertística com a solista i en diverses agrupacions de cambra, però també ha compartit els seus coneixements com a professor en diversos conservatoris. La seua faceta més coneguda és com a director fundador de Capella de Ministrers des de 1987.

